ISSN 2181-7839

XALQ TA’LIMI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2023

5-son
(Sentabr-Oktabr)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O‘zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro‘yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

MUNDARIJA

TAHRIRIYAT		
	4	Ta'lim sifatini oshirish – yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakkayu yagona to'g'ri yo'lidir
TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI		
S. Yaxyoyeva	6	Ta'limni tashkil etishda gender xususiyatlarini inobatga olish
M. Arslanova	10	Inklyuziv ta'limda pedagog faoliyatiga kompetensiyaviy yondashuv
O'. Tolipov	15	Jamoaviy ijodiy faoliyat va uni tashkil etish texnologiyalari
I. Pinyozov	21	Talabalarda tadbirkorlik faoliyatini shakllantirish hamda tejamkorlikka o'rgatishning pedagogik mexanizmlari
N.T. Jalilova	26	Didaktik qadriyatlar oliy pedagogik ta'limning samaradorligini oshiruvchi omil sifatida
Yu. Mahmudov	30	O'quv jarayonida shakllantiriladigan shaxslararo munosabatlarning pedagogik asoslari
TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI		
G. Obidova	34	Ingliz tilini o'rganishda kompleks yondashuv orqali ekologik ta'limni shakllantirish metodlari
S. Qalandarova	37	Talabalarning lingvomadaniyatshunoslik kompetensiyasini ishbilarmonlik terminlari asosida rivojlantirish
A. Hasanov	42	Akademik litsey o'quvchilariga fizika fanini o'qitishda bilimlarini umumlashtirish usullari
T. Kaziyeva	45	Kontsentrlashtirilgan ta'lim orqali ona tili o'qitish metodikasi fanini to'g'ri tashkil etishning amaliy ahamiyati
U.Q. Shoymurotov	49	Tasviriy san'at va adabiyotning aloqadorlik ta'lim qonuniyatlarining amaliyotidagi holati
G.P. Bekimbetova	53	"Qoraqalpoq tili va adabiyotini o'qitish metodikasi" modulining ilmiy kontseptual asoslari va uni modernizatsiyalash xususiyatlari
M. Iminova	58	Ta'lim jarayonida loyiha metodidan foydalanishning asosiy tamoyillari
TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT		
M. Asqarova	61	PISA tadqiqotlarida o'quvchilarning bilim sifatini monitoring qilishning ilmiy ahamiyati
U. Musayeva	65	Professional ta'lim muasasalari o'quvchilarining kasbiy kompetentligini baholashning nazariy asoslari
Z. Uchqurova	68	Modul kredit tizimida talabalar bilim-ko'nikmalarini baholashda elektron ta'limiy vositalardan foydalanishning imkoniyatlari
ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI		
G'. Suyunov	72	Innovatsion yondashuv asosida 5-8 sinf o'quvchilari va talabalarning ilmiy dunyoqarashini rivojlantirish
I. Bobojonova	77	O'quvchilar bilim, malaka va ko'nikmalarini rivojlantirishda blum taksonomiyasidan foydalanishning afzalliklari
MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI NAZARIYA VA AMALIYOT		
N. Ruziyev	81	Amaliy san'at sohasida mutaxassislarni tayyorlashda ustoz-shogirdlik qadriyatlari zaruriy bo'g'in sifatida

Zarina UCHQUROVA,
T.N. Qori Niyoziy nomidagi O‘zbekiston pedagogika fanlari ilmiy-tadqiqot instituti tayanch doktoranti

MODUL KREDIT TIZIMIDA TALABALAR BILIM-KO‘NIKMALARINI BAHOLASHDA ELEKTRON TA’LIMIY VOSITALARDAN FOYDALANISHNING IMKONIYATLARI

Annotatsiya

Mustaqil ishlarni o‘rgatish ham talaba, ham o‘qituvchi mehnatini ilmiy tashkil etishning jihatlaridan biridir. Mustaqil ish talabalar tomonidan bilim faoliyati sifatida amalga oshirilishi, mustaqillik, faollik kabi shaxsiy fazilatlarni tarbiyalash vositasiga aylanishi, qabul qilingan ma’lumotlarga ijodiy munosabatni shakllantirishi kerak. O‘qitishning yangi vositalari va usullarini izlash, birinchi navbatda, o‘quv jarayonida ilmiy ma’lumotlarni maksimal darajada o‘zlashtirish emas, balki ijodiy va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish vazifalari qo‘yilishiga olib keladi. Yangi bilimlarni egallash. Maqolada mustaqil ish turi assimilyatsiya darajalariga mos kelishini nazarda tutib, talabalarning mustaqil ishlarining turlari va shakllarini tasniflashda turli yondashuvlar tahlili taqdim etiladi.

Kalit so‘zlar. Talabalarning mustaqil ishi, tasnifi, o‘zlashtirish darajalari, ko‘paytirish, o‘rganish, takrorlash, tekshirish, mustaqil ish turlari, tayyorgarlik, aniqlash, tajriba-qidiruv, mantiqiy-qidiruv.

Обучение самостоятельной работе является одним из аспектов научной организации труда как студентов, так и преподавателей. Самостоятельная работа должна осуществляться обучающимися как познавательная деятельность, стать средством воспитания таких личностных качеств, как самостоятельность, активность, формировать творческое отношение к воспринимаемой информации. Поиск новых средств и методов обучения приводит к тому, что на первое место в процессе обучения выдвигаются задачи не столько максимального усвоения научной информации, сколько формирования умений творчески и самостоятельно мыслить, приобретать новые знания. В статье авторы приводят анализ различных подходов к классификации видов и форм самостоятельной работы студентов, предполагая соответствие вида самостоятельной работы уровням усвоения.

Ключевые слова. Самостоятельная работа студентов, классификация, уровни усвоения, воспроизведение, обучение, повторение, проверка, виды самостоятельной работы, подготовительная, констатирующая, опытно-поисковая, логико-поисковая.

Teaching independent work is one of the aspects of the scientific organization of labor, both students and teachers. Independent work should be carried out by students as a cognitive activity, become a means of educating such personal qualities as independence, activity, and form a creative attitude to perceived information. The search for new means and methods of teaching leads to the fact that in the first place in the learning process the tasks are put forward not so much as the maximum assimilation of scientific information, but rather the formation of the skills to think creatively and independently acquire new knowledge. In the article, the authors provide an analysis of various approaches to the classification of types and forms of independent work of students, suggesting the correspondence of the type of independent work to the levels of assimilation.

Key words. Independent work of students, classification, levels of assimilation, reproducing, training, review, verification, types of independent work, preparatory, ascertaining, experimental-search, logical-search.

Hozirgi davrda ta‘limning elektron shakli jadal rivojlanib borayotganligining guvohi bo‘lmoqdamiz. Bu holat elektron ta‘lim tizimi va ko‘plab boshqa ishlab chiqarish vositalarining paydo bo‘lishiga sabab bo‘ldi. Elektron ta‘lim tizimi foydalanuvchiga o‘quv materiallari va ulardan olingan bilimlarni test topshiriqlaridan foydalanib, tekshirish imkoniyatini taqdim etadi. Zamonaviy talablarga muvofiq, o‘quv jarayoni murakkablashib borayotgan bir vaqtda, ta‘limda o‘quv vositalaridan foydalanish o‘zlashtirishni osonlashtirib, qiziqarlilik jihatini oshirmoqda. Elektron ta‘lim texnologiyasining rivoji elektron o‘qitish tizimida ta‘lim strategiyasining tuzilishi va har bir o‘quvchi uchun o‘quv materiallarini yakka tartibda taqdim etish kabi imkoniyatlarni bermoqda. Shunga muvofiq ishlab chiqarishga sarf-xarajatlar, doimiy talablarning o‘sishi va elektron ta‘lim tizimini amalga oshirishda zaruriy baholash va boshqarish sifatlari shakllandi. Hozirgi avtomatlashtirilgan ta‘lim tizimi sifatini baholash uslublari o‘qish jarayoni natijalari nuqtayi nazaridan, o‘qitish tizimlarini baholashga, shuningdek, ushbu uslublar umumiy bo‘lib, paydo bo‘lgan va elektron ta‘lim tizimi hayot siklining turli bosqichlari sifatini boshqarishga yetarli darajada imkon bermaydi.

Mustaqil kognitiv faoliyatni optimallashtirish uchun talabalarning individual ish rejalari tuziladi, ular nafaqat talabalarga mustaqil ravishda olingan bilimlarning kerakli miqdori to‘g‘risida ma’lumot berish vositasi bo‘libgina qolmay, balki o‘qish vaqtini va ularning individual harakatlarini to‘g‘ri taqsimlashga imkon beradi. Istalgan natijaga erishish, bunda ijtimoiy tajriba tashqi yordamisiz o‘zlashtiriladi, bilim, ko‘nikma olinadi va uning o‘zini o‘zi rivojlantirish va takomillashtirishga hissa qo‘shadi. Har qanday faoliyat singari, mustaqil ta’lim faoliyati ham o‘z tuzilishiga ega bo‘lib, u quyidagilarni o‘z ichiga oladi: motivatsiya, o‘quv vazifalari, o‘quv harakatlari, o‘z-o‘zini nazorat qilishga aylanadigan nazorat, o‘z-o‘zini baholashga aylanadi.

Bunday faoliyat muayyan maqsaddan kelib chiqadi, subyektning faoliyat natijalari haqidagi g‘oyasini aks ettiradi va o‘z-o‘zini tarbiyalash shaklini oladi. Mustaqil ishning muhim jihati shundan iboratki, u nafaqat ta’lim muammolarini, balki o‘quvchining o‘zini-o‘zi rivojlantirish va o‘z-o‘zini takomillashtirish muammolarini ham hal qiladi. An’anaviy ta’limda talabalarga taklif qilinadigan mustaqil ish shakllariga quyidagilar kiradi: insho; birlamchi manbalarni qayd qilish, konspektlar, qayta ishlangan material rejasini tuzish; ko‘rib chiqish, izohlash, treninglar o‘tkazish, muammolarni hal qilish; diagrammalar, jadvallar, diagrammalar va boshqalarni tuzish; dizayn, grafik, hisoblash ishlari, testlar, didaktik materiallar ishlab chiqish; Mustaqil nazorat ishi, individual ijodiy topshiriqlarni bajarish, fakultetning o‘ziga xos xususiyatlariga mos keladigan boshqa shakllarda tashkil etiladi. Inson faoliyatining barcha sohalarini kompyuterlashtirish tendentsiyalari bilan bog‘liq holda bugungi kunda quyidagilar ham qo‘shiladi: shaxsiy kompyuter bilan ishlash, o‘quv dasturlarini qayta ishlash; didaktik materiallarning elektron variantlari bilan ishlash, Internetda kerakli ma’lumotlarni izlash.Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchi axborotni oddiy iste’molchi emas, balki bilimga ijodiy talabgor hisoblanadi. Shu bilan birga, o‘qituvchining vazifasi nafaqat ma’lumotni tayyor shaklda uzatish, balki o‘quvchini mustaqil bilish faoliyati bilan shug‘ullanishga undash, bilimlarni o‘zlashtirishda mustaqillik ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. mustaqil ish, agar topshiriqlar yangilikka xos bo‘lsa, yangi tadqiqot yoki o‘lchash usullaridan foydalangan holda tadqiqot taklif qilinsa, faol fikrlash yoki amaliy faoliyatni o‘z ichiga olgan holda qiziqish uyg‘otadi. Taklif etilgan topshiriqlarni bajarishning eng oqilona usullari, ish natijalarini tahlil qilish va hisobot yozish.

Demak, mustaqil ishlarni tashkil etish talabalarning ijodiy mustaqilligini oshirish-

ning samarali vositasidir. Talabalarning mustaqilligi va faolligi bir-biri bilan chambarchas bog‘liq, chunki mustaqillik o‘quvchilar faoliyatining tabiati va usuli bilan belgilanadigan faoliyatning eng yuqori shaklidir. Talabalarning mustaqil ishining asosini talabaning o‘quv jarayoniga ongli yondashishi, ya’ni fikrlashning eng yuqori darajasi tashkil etadi. Talabalar mustaqil ishining har bir bosqichida bilimlarning o‘zlashtirilishini aniq, o‘z vaqtida va samarali nazorat qilish va tekshirish, shuningdek, ko‘nikma hamda malakalarning shakllanish darajasi, qobiliyatlarni rivojlantirish talab etiladi. Nazorat faoliyati talabaning muayyan ta’lim muammolarini mustaqil yechishda qanchalik muvaffaqiyatga erishganligini aniqlash imkonini beradi.

Talabalar zamonaviy o‘quv, ilmiy va uslubiy ma’lumotlar oqimida tezda harakat qilishlari, ularni tahlil qilishlari, tanqidiy tushunishlari, asosiy jihatlarini ajratib ko‘rsatishlari, mantiqiy tuzilishlari va shu bilan mustaqil ravishda egallash va o‘zlashtirish qobiliyatini namoyish etishlari kerak.

Talabaning yutuqlarini baholashda muhim jihat shundan iboratki, o‘qituvchi baholash faoliyatida o‘quvchilarning haqiqatan ham ularning yutuqlari isboti va ko‘rinishini ta’minlaydigan ishlaridan foydalanishi kerak. O‘qituvchi natijalarni baholash mezonlari:

1. Talabaning fan materialini bilishi va tushunishi.

2. Talabaning tafakkuri: uning tanqidiy va ijodiy fikrlash usullaridan foydalanishi, axborotni qay darajada izlash va umumlashtirish qobiliyati. Qabul qilingan ma’lumotlarni qanday sintez qilish, tartibga solish va tahlil qilish.

3. O‘quvchining muloqot darajasi, u o‘z bilimini matnning turli shakllari orqali qanday yetkaza olishi.

4. Talabaning o‘z bilimlarini kontekstda va ular o‘rtasida aloqalarni o‘rnatish uchun qo‘llash qobiliyati.

Bu kategoriyalar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, ta’lim natijalarini bilishning yaxlit jarayonining asosini tashkil qiladi.

Talabaning o‘quv jarayonidagi mustaqil ishi nafaqat uning darslarga, testlarga, imtihonlarga yoki boshqa turdagi darslarga mustaqil tayyorlanishi emas, balki bu shaxsning o‘zini o‘zi rivojlantirish va o‘z-o‘zini tarbiyalashga qaratilgan faoliyati ekanligini tushunish muhimdir, bu o‘z-o‘zini tarbiyalash faoliyati uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Mustaqil ishlarni aniqlashga yondashuvlarning xilma-xilligi nafaqat uning ko‘p qirraliligi, balki ushbu turdagi ishlarning o‘qitishdagi roli ortib borayotganligini ko‘rsatadi. Xuddi shu paytni o‘zida ushbu kontsepsiyani talqin qilishning ko‘pligi va uni tashkil etish samaradorligini baholashning asosiy mezonlarini tanlashga turli xil yondashuvlarning mavjudligi olib borishda ham o‘qituvchilar, ham talabalar tomonidan qiyinchiliklar tug‘diradi. Ilmiy-metodik adabiyotlar va pedagogik tajribamiz tahlili bizga bir qator umumiy muammolar va ayrim sabablarni aniqlash imkonini berdi. Talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish va nazorat qilish uchun mavjud texnologiyalarning samarasizligi jarayoniga duch kelingan. Bular quyidagilar:

1. Optimal natijaga erishish uchun talabalarning individual ishini tashkil etishning mos shakllari va usullarining rivojlanmaganligi.

2. Turli o‘qituvchilar tomonidan o‘qitiladigan kurslar doirasida olib boriladigan mustaqil ishlar mazmunining yangi maqsadlar - kompetensiyalarni shakllantirish bilan bevosita bog‘liqligi yo‘qligi.

3. Mustaqil ishlarni tashkil etish uchun o‘quv-metodik qo‘llanmalarning yetarli emasligi.

4. Mazmunan qiziqarli va shu bilan birga o‘quvchilarning mustaqil ishlashiga im-

kon beradigan topshiriqlarning yo‘qligi.

O‘z navbatida, talabalar quyidagi qiyinchiliklarga duch keladi:

– mustaqil ishni rejalashtira olmaslik;

– mustaqil ishlarni bajarishga psixologik tayyor emasligi;

– topshirilgan vazifalarni hal qilish jarayonida onglilik, mustaqillik va faollik; yo‘qligi shaxsiy ma’no;

– shakllangan mustaqil ishlash ko‘nikmalarining yo‘qligi: ular mustaqil ravishda qanday ishlashni bilishmaydi (va ko‘pincha xohlamaydilar), chunki ularga maktabda buni o‘rgatilmagan;

– o‘quv faoliyatini o‘z vaqtida taqsimlashni mustaqil ravishda tashkil eta olmaslik va ularning bajarilishini nazorat qila olmaslik;

– bir qator o‘quv fanlariga, jumladan, fizika, kimyo, matematika va boshqalarga kognitiv qiziqishning yetarli darajada emasligi;

– mustaqil ishlarni loyihalashda zaif ko‘nikmalar (talabalar qanday qilishni bilishmaydi ixcham va ratsional ravishda ko‘chirma, konspekt, reja, konspekt, konspekt, taqriz, konspekt va boshqalarni tuzish.) va ma’lumot qidirish (kataloglar, lug‘atlar, ensiklopediyalar, tarmoq resurslari bilan ishlash).

Mustaqil ishning samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quvchining ruhiy salomatligi gigiyenasiga bog‘liq. Inson tanasi murakkab tizim bo‘lib, unda murakkab psixologik va fiziologik jarayonlar o‘zaro izchil va o‘zaro sodir bo‘ladi, bu ta’lim faoliyatida hisobga olinishi kerak. Bunday holda, ma’lum bir shaxsga xos bo‘lgan anatomik, fiziologik va ruhiy jarayonlarning umumiy qonuniyatlarini ham, xususiyatlarini ham yodda tutish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. ‘‘O‘qitish – o‘quv jarayonidagi baholash vositalari’’: Education. Olingan: 01 iyun, 2020 yil, Educationrea: educrea.cl.

2. ‘‘Talabalarni baholashning 20 ta vositasi’’ bo‘yicha: Ta’lim 3.0. Qabul qilingan sanasi: 01-iyun 2020-yil Education 3.0: educaciontrespuntocero.com.

3. ‘‘Talabalaringizni baholash uchun o‘nta 2.0 vosita’’: Aula Planeta. Oula Planeta-dan 2020 yil 1-iyun kuni olingan: aulaplaneta.com.

4. ‘‘Ta’lim va o‘qitishda baholash vositalari’’: Fizika katalizatori. 2020 yil 1-iyun kuni Physics Catalyst-dan olingan: physicscatalyst.com.

Bosh muharrir:
Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Mas’ul kotib:
Suyarova Lutfiya Muxiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:
Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

TAHRIR HAY’ATI:
Xilola UMAROVA, Risboy JO‘RAYEV, Komiljon MUQIMOV, Ulug‘bek INOYATOV,
G‘ayrat SHOUMAROV, Maqsudjon YULDASHEV, Oynisa MUSURMONOVA, Lola MO‘MINOVA,
Dilyara SHARIPOVA, Barno ABDULLAYEVA, Rohatoy SAFAROVA, Xolboy IBRAGIMOV,
Ravil IS’YANOV, Mirodiljon BARATOV, Shaxnoza XALILOVA, Sharibboy ERGASHEV,
Yashin ISMANDIYAROV, Alisher UMAROV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA’MUROV,
Shukurullo MARDONOV, Ulfat MAHKAMOV, Muhayyo UMARALIYEVA.

JAMOATCHILIK KENGASHI:
Dilshod KENJAYEV, Sobitxon TURG‘UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Abduhalim MAHMUDOV,
Kamola RISKULOVA, Feruza QODIROVA, Islom ZOKIROV, Ravshan ABDUXAIROV.

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko‘chasi, 30-uy.
E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52
t.me/xalqtalimi_jurnali. http://t.me/xalq_talimi_jurnali.

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e’lon qilingan maqolalardan olingan matnlar ‘‘Xalq ta’limi’’ ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko‘rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro‘yxatiga kiritilgan.

“TAFAKKUR NASHRIYOTI” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko‘chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog‘oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.
Shartli b.t. 12,0. Adadi __ ___ nusxa. – buyurtma.
Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas’ul – Abduqodirova Shohida Akmalxo‘ja qizi

Jurnalga taqdim etilgan barcha materiallar https://rustxt.ru/antiplagiat sayti hamda https://t.me/check_antiplagiat_bot da monitoring qilinadi.

© “Xalq ta’limi” jurnali, 2023.